

5. Drury, K. Vvedeniye v upravlencheskiy uchet: per. s anh./ K. Drury; pod red. S.A. Tabalynoy. – M.: Audyt, YuNYTY, 1994. – 560s.

6. Diukarieva Kh.L. Vnutrishnohospodarskiy oblik i analiz diialnosti pidpriemstva za tsentramy vidpovidalnosti: dys. ... kand. ekon.nauk.: 08.00.09 / Kh.L. Dykariyeva. – K, 2008. – 277s.

7. Karpova T.P. Upravlencheskiy uchet: uchebnyk dlya vuzov / T.P. Karpova. – 2-e yzd., pererab. y dop. - M.: Yunyty-Dana, 2004. – 351 s. – ISBN 5-238-00633-0.

8. Kerymov V. Э. Uchet zatrat, kal'kulyrovaniye y byudzhetyrovaniye v otdel'nykh otraslyakh proyzvodstvennoy sfery: uchebnyk / V.Э. Kerymov. — M.: Yzdatel'sko-torhovaya korporatsiya «Dashkov y K°», 2005. — 484 s. – ISBN 5-94798-602-7.

9. Napadovska L.V. Upravlinskiy oblik: pidruch. dlia vuziv / L.V. Napadovska. – 2-he vyd., dooprats. ta dopov. – K: Kyiv.nats.torh.-ekon. un-t, 2010. – 648s. – ISBN 978-966-629-453-4.

10. Chabaniuk O. M. Oblik i kontrol vytrat ta kalkuliuvannia sobivartosti posluh u sanitarno-kurortnykh ustanovakh pidpriemstvi: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupeniu kand. ekon. nauk: spets. 08.00.09 «Bukhhalterskiy oblik, analiz ta audyt (za vydamy ekonomichnoi diialnosti)» / O.M. Chabaniuk – Kyiv, 2010. – 23 s.

Рецензент: Максимова В.Ф., д.е.н., професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Одеського національного економічного університету

27.03.2015

УДК 336.1:352

Крупіна Наталія

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ
СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ДОХІДНА БАЗА ОРГАНІВ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ»**

У статті досліджено теоретичні аспекти сутності дохідної бази органів місцевого самоврядування і доходів бюджетів місцевого самоврядування. Проаналізовано підходи провідних вчених –

економістів до визначення терміну “дохідна база органів місцевого самоврядування” і “доходи бюджетів місцевого самоврядування” і наведено власне тлумачення цих понять. З’ясовано та уточнено структуру вищевказаних категорій у контексті їх суспільного призначення, поєднання загальнодержавних та інтересів територіальних громад, враховуючи особливості їх функціонування в сучасних умовах реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні.

Ключові слова: дохідна база, доходи бюджетів місцевого самоврядування, фінансова незалежність органів місцевого самоврядування.

Крупина Наталия

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СУЩНОСТИ ПОНЯТИЯ «ДОХОДНАЯ БАЗА ОРГАНОВ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ»

В статье исследованы теоретические аспекты сущности доходной базы органов местного самоуправления и доходов бюджетов местного самоуправления. Проанализированы подходы ведущих ученых – экономистов к определению термина “доходная база органов местного самоуправления” и “доходы бюджетов местного самоуправления”, представлено собственное толкование этих понятий. Выяснена и уточнена структура вышеуказанных категорий в контексте их общественного назначения, сочетания общегосударственных и интересов территориальных общин, учитывая особенности их функционирования в современных условиях реформирования местного самоуправления и территориальной организации власти в Украине.

Ключевые слова: доходная база, доходы местных бюджетов, финансовая независимость органов местного самоуправления.

Krupina Natalia

CONCEPTUAL APPROACHES TO DEFINITION ESSENCE OF THE CONCEPT «REVENUE BASE LOCAL SAMOVRYADUVANNYA»

The theoretical aspects of the nature of the revenue base of local governments and local government revenue budgets are explored in this

article. The approaches of leading scientists - economists to define the term "revenue base of local government" and " local government revenue budgets" are analyzed and own interpretation of these concepts is given. The structure of the above categories in the context of their public purpose, a combination of national and interests of local communities is shown and specified, taking into account their functioning in modern conditions of reforming local government and territorial organization of power in Ukraine.

Key words: revenue base, revenues of local budgets, financial independence of local governments.

Постановка проблеми. Доходи бюджетів місцевого самоврядування виконують особливу роль в кожній унітарній країні, тому що вони є фінансовою основою місцевого самоврядування. За рахунок коштів місцевих бюджетів, і, зокрема, бюджетів місцевого самоврядування фінансуються найбільш значні заходи держави в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, тобто всі ті витрати, які зачіпають інтереси широких верств населення. Від того, наскільки раціонально побудована система формування дохідної бази місцевого самоврядування, залежать ефективність функціонування усієї бюджетної системи, успішне здійснення фінансової політики.

Разом з тим, доходи бюджетів місцевого самоврядування, як основне джерело дохідної бази органів місцевої влади, є одним з головних інструментів реалізації на практиці програми економічного і соціального розвитку як регіонів, так і країни в цілому.

Визначення вектору перетворення і удосконалення механізму формування дохідної бази органів місцевого самоврядування забезпечуватиме виконання соціальних завдань розвитку регіонів. Тому необхідно дослідити та сформулювати чітко визначення поняття “дохідна база органів місцевого самоврядування”, уточнити і розширити поняття “доходи бюджетів місцевого самоврядування”.

Аналіз основних досліджень та публікацій. У науковій літературі проблемі визначення сутності, структури та функціонування доходів бюджетів місцевого самоврядування, а також дохідної бази органів місцевого самоврядування приділяється значна увага

вчених - економістів таких, як Т. Г. Боднарук, О. Д. Василик, О.П. Кириленко, В. І. Кравченко, В. П. Кудряшов, І.О. Луніна, Ю. В.

Пасічник, Ю.В. Петленко, О. Д. Рожко, О. О. Сунцова, В. М. Федосов, О. В. Чеберяко та інших. процесам формування коштів місцевих бюджетів та напрямам їх використання. Їх праці широко висвітлюють питання підвищення ефективності формування доходів місцевих бюджетів України, розподілу бюджетних ресурсів між рівнями влади, а також проблемам міжбюджетних відносин.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Проблема сутності дохідної бази органів місцевого самоврядування набуває все більшої актуальності та потребує уваги науковців, працівників органів виконавчої влади і місцевого самоврядування та фінансових органів. Адже в економічній літературі немає науково обґрунтованого визначення дохідної бази місцевого самоврядування. До того ж потребує поглиблення визначення доходів бюджетів місцевого самоврядування, з огляду на функції покладені на місцеві органи влади та забезпечення достатнім фінансовим підґрунтям їх повноважень в сучасних умовах децентралізації влади.

Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності та складових елементів формування доходів бюджетів місцевого самоврядування, дохідної бази місцевих органів самоврядування для надання їм досить широких повноважень і досягнення реальної бюджетної самостійності та фінансової децентралізації в цілому.

Основний матеріал дослідження. Перш ніж розглядати формування дохідної бази органів місцевого самоврядування як процес, потрібно визначити який теоретичний зміст має кожний складовий елемент цього процесу. Так поняття дохідної бази органів місцевого самоврядування потребує особливої уваги. Чіткого тлумачення цього поняття в науковій економічній літературі не існує, тому, користуючись термінологічними джерелами, вдалося з'ясувати основні визначення. Тож, база (від грецького basis – підставка, основа) - фінансова чи інша інформація, що стосується моменту (чи періоду) часу, який беруть за основу для порівняння (оцінки) подальших змін аналізованого процесу або явища. Мінімальна дохідна база - гарантована державою дохідна база місцевих бюджетів, необхідна для формування мінімального бюджету. Забезпечується шляхом закріплення за місцевими бюджетами джерел доходів, які дають

змогу органам місцевого самоврядування забезпечити фінансування послуг населенню на рівні мінімальних державних соціальних стандартів. Використовується як показник у практиці бюджетного регулювання зарубіжних країн [4]. В Україні ж цей термін використовується зокрема в Законі “Про державні мінімальні соціальні стандарти”. Тобто органи місцевого самоврядування в межах своїх обов'язкових завдань мають надавати державні та громадські послуги на рівні не нижчому, ніж це буде передбачено державними мінімальними соціальними стандартами (за якістю не нижчими, ніж в середньому по країні в гарантованих державою обсягах). Також в цьому документі згадується поняття мінімального бюджету органу місцевого самоврядування, який представляє собою розрахунковий обсяг місцевого бюджету, необхідний для фінансування послуг населенню відповідної адміністративно-територіальної одиниці на рівні мінімальних соціальних стандартів, який гарантується державою. У випадку недостатності в органі місцевого самоврядування власних коштів для формування мінімального бюджету ці ресурси надаються йому державою на гарантованій основі. Використовується як показник у практиці фінансового вирівнювання, але потребує переоцінки та вдосконалення. Це, зокрема, стосується так званого нормативного підходу до формування мінімальних розмірів місцевих бюджетів. Тому необхідно реалістично переоцінити окремі норми бюджетного законодавства, які застаріли і не виправдали себе.

Досліджуючи роботи багатьох науковців і не применшуючи їх напрацювання у сфері місцевих фінансів, ми не знайшли чіткого тлумачення терміну “дохідна база органів місцевого самоврядування”. Розробка теоретичних положень щодо цього терміну є одним із важливих завдань фінансової науки. Доопрацювання також потребують визначення терміну “доходи бюджетів місцевого самоврядування” та концептуальні засади функціонування бюджетів місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні.

Деякі вчені-економісти, такі як Т. Г. Боднарук, О. Чеберяко, В. М. Федосов, В. П. Кудряшов схиляються до думки про те, що фінансовим підґрунтям органів місцевого самоврядування є доходи місцевих бюджетів, які забезпечують економічну самостійність місцевих органів влади, сприяють розвитку місцевої

інфраструктури [2, 12, 13, 6]. Інші науковці, а саме О. Д. Василик, Ю. В. Пасічник, О. О. Сунцова розширюють бачення сутності дохідної бази органів місцевого самоврядування, тобто визначають її як сукупність фінансових ресурсів для виконання функцій, що покладаються на місцеві органи влади. Якщо в державі роль та функції місцевих органів влади чітко не визначені, а управління в центрі та на місцях здійснює центральний владний апарат, то в такій державі немає ні дохідної бази органів місцевого самоврядування, ні місцевих фінансів взагалі [3,9, 11].

В Україні триває пошук межі між завданнями центральної і місцевої влади. Ще одним вагомим кроком до гармонізації політичних і фінансових відносин між центральною владою та органами місцевого самоврядування стало внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади та ухвалення Концепції реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні від 1.04.2014 року. Основною метою цієї Концепції є надання місцевим органам влади якомога більшої фінансової незалежності та автономії для забезпечення достатньою дохідною базою всіх функцій і завдань, покладених на них центральною владою згідно до діючого законодавства [1]. Ідеї такого реформування просліджувались практично в кожній науковій праці, присвяченій місцевому самоврядуванню, таких дослідників, як О. П. Кириленко, І. О. Луніна, В. І. Кравченко. Тобто вчені наголошують на першочерговому практичному впровадженню принципу самостійності та субсидіарності у формування бюджетів місцевого самоврядування, що призведе відповідно до фінансової незалежності та автономії місцевих органів влади. Підґрунтям для такого впровадження є матеріальна і фінансова основи: доходи бюджетів місцевого самоврядування; рухоме і нерухоме майно, що перебуває у комунальній власності; об'єкти спільної власності територіальних громад; земля та інші природні ресурси, що є у комунальній власності; інші кошти [8,7, 5]. Такої ж думки дотримуються науковці Ю. В. Петленко, Рожко О. Д. Вони акцентують увагу на понятті фінансової автономії при розгляді функціонування та формування дохідної бази органів місцевого самоврядування. Отже, фінансова автономія - це база самоврядування територіальних колективів, самостійності всіх рівнів місцевої влади. Фінансова автономія є основною формою

місцевого самоврядування, уповноважених приймати рішення, що користуються широкою автономією щодо компетенцій, порядку здійснення цих компетенцій і засобів, необхідних для виконання своєї місії. Саме цю вимогу намагається впровадити центральна влада у вище згаданій нами Концепції реформування місцевого самоврядування.

Враховуючи вищевикладене, важливо визначити економічний зміст доходів бюджетів місцевого самоврядування, які є основним джерелом дохідної бази місцевих бюджетів органів влади. В цій площині панує дві концепції. Відповідно, одні науковці, визначаючи зміст доходів місцевих бюджетів, абстрагуються трактуванням їх як економічних відносин, для інших - доходи місцевих бюджетів асоціюються з частиною централізованих ресурсів держави, що зосереджуються у відповідних централізованих фондах грошових коштів.

На наш погляд, загальноприйняті у фінансовій науці трактування доходів місцевих бюджетів як економічних відносин є лише понятійною конструкцією, позбавленою основних фундаментальних характеристик: кількісної визначеності, ресурсної обмеженості. Такий підхід до з'ясування сутності доходів місцевих бюджетів не узгоджується з прагматичним їх розумінням, відповідно до якого ці доходи можуть бути об'єктивно виміряні. Тому можна було б швидше погодитись із твердженнями представників другої групи дослідників сутності доходів місцевих бюджетів. Проте, щодо трактування доходів бюджетів як фондів грошових коштів, не розкривається повністю економічний зміст доходів місцевих бюджетів.

Термін "доходи бюджетів місцевого самоврядування" використовується для визначення різних за своєю природою об'єктів та явищ. З одного боку, це поняття відображає сукупність особливої сфери фінансових відносин, пов'язаних із формуванням фондів грошових коштів місцевих органів влади, а з другого боку - є матеріальним вираженням частини бюджетних відносин у вигляді податкових та неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом й офіційних трансфертів. Крім того, сутність доходів бюджетів місцевого самоврядування доцільно розглядати у контексті їх суспільного призначення, поєднання загальнодержавних та

інтересів територіальних громад у процесі наповнення цих бюджетів.

Висновки. Теоретичне узагальнення різних підходів щодо з'ясування сутності доходів бюджетів місцевого самоврядування, а також дохідної бази місцевого самоврядування, дало можливість сформулювати власне бачення цих понять. На нашу думку, подані вище напрацювання необхідно уточнити, конкретизуючи призначення доходів бюджетів і дохідної бази місцевого самоврядування в умовах зміцнення інституту місцевого самоврядування, що, у свою чергу, передбачає збільшення обсягів фінансування власних повноважень органів місцевої влади.

Отже, пропонуємо розглядати дохідну базу місцевого самоврядування як частину фінансових ресурсів місцевих органів влади, яка включає рухоме і нерухоме майно, що перебуває у комунальній власності; об'єкти спільної власності територіальних громад; земля та інші природні ресурси, що є у комунальній власності; інші кошти, що є в розпорядженні органів місцевого самоврядування відповідно до діючого законодавства. Доходи ж бюджетів місцевого самоврядування являють собою частину фінансових ресурсів держави, що, згідно з діючим бюджетним законодавством, є власними та закріпленими видами надходжень, що мобілізуються у фондах грошових коштів органів місцевого самоврядування за рахунок податкових, неподаткових видів доходів, надходжень від операцій з капіталом та до цільових фондів, коштів, виділених із інших бюджетів з метою забезпечення ефективного та якісного виконання власних та делегованих функцій та повноважень місцевої влади.

Література

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1.04.2014 р. № 333-р. “Про схвалення концепції реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minregion.gov.ua/koncepciya-reformuvannya-miscevogo-samovryaduvannya-ta-teritorialnoyi-organizaciyi-vladi-v-ukrayini-333230>
2. Боднарук Т. Г. Економіко-статистичний аналіз формування доходів місцевих бюджетів // Науковий вісник національної

ЦУЛ, 2004. - 554 с.

4. Загородній А. Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. - К.: Знання, 2007. - 1072 с.

5. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: Навчальний посібник. - К.: Знання, 1999. - 487 с.

6. Кудряшов В. П. Курс фінансів: Навчальний посібник. - К.: Знання, 2008. - 431 с.

7. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин: Монографія. – К.: Видавництво “Наукова думка” НАН України, 2006. – 432 с.

8. Кириленко. О. П. Місцеві фінанси: Підручник / За ред. О. П. Кириленко. - К.: Знання, 2006. - 677 с.

9. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України: Навчальний посібник. - К.: Знання-Прес, 2006. - 607 с.

10. Петленко Ю.В., Рожко О.Д. Місцеві фінанси. Опорний конспект лекцій. - К.: Кондор, 2004. - 282 с.

11. Сунцова О. О. Місцеві фінанси: Навчальний посібник. – К.: ЦУЛ, 2010. - 488 с.

12. Федосов В. М. Теорія фінансів. Підручник / За ред. проф. В. М. Федосова, - К.: ЦУЛ, 2010. - 576 с.

13. Чеберяко О. В. Актуальні проблеми в сфері формування та виконання місцевих бюджетів // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. - 8(149)/2013, С. 58-61.

1. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny` vid 1.04.2014 r. # 333-r. “Pro sxvalennya koncepciyi reformuvannya miscevogo samovryaduvannya i tery`torial`noyi organizaciyi vlady` v Ukrayini”. [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://minregion.gov.ua/koncepciya-reformuvannya-miscevogo-samovryaduvannya-ta-teritorialnoyi-organizaciyi-vladi-v-ukrayini-333230>

2. Bodnaruk T. G. Ekonomiko-staty`sty`chny`j analiz formuvannya doxodiv miscevy`x byudzhativ // Naukovy`j visny`k nacional`noyi akademiyi staty`sty`ky` obliku ta audy`tu. - 20013. - # 4. - S. 7-13.

3. Vasy`ly`k O. D. Derzhavni finansy` Ukrayiny`. Pidruchny`k - К.: CzUL, 2004. - 554 с.

5. Kravchenko V. I. Miscevi finansy` Ukrayiny`: Navchal`ny`j posibny`k. - K.: Znannya, 1999. - 487 s.
6. Kudryashov V. P. Kurs finansiv: Navchal`ny`j posibny`k. - K.: Znannya, 2008. - 431 s.
7. Lunina I. O. Derzhavni finansy` ta reformuvannya mizhbyudzhetny`x vidnosy`n: Monografiya. – K.: Vy`davny`cztvo “Naukova dumka” NAN Ukrayiny`, 2006. – 432 s.
8. Ky`ry`lenko. O. P. Miscevi finansy`: Pidruchny`k / Za red. O. P. Ky`ry`lenko. - K.: Znannya, 2006. - 677 s.
9. Pasichny`k Yu. V. Byudzhetna sy`stema Ukrayiny`: Navchal`ny`j posibny`k. - K.: Znannya-Pres, 2006. - 607 s.
10. Petlenko Yu.V., Rozhko O.D. Miscevi finansy`. Oporny`j konspekt lekcij. - K.: Kondor, 2004. - 282 s.
11. Sunczova O. O. Miscevi finansy`: Navchal`ny`j posibny`k. – K.: CzUL, 2010. - 488 s.
12. Fedosov V. M. Teoriya finansiv. Pidruchny`k / Za red. prof. V. M. Fedosova,. - K.: CzUL, 2010. - 576 s.
13. Cheberyako O. V. Aktual`ni problemy` v sferi formuvannya ta vy`konannya miscevy`x byudzhetiv // Visny`k Ky`yivs`kogo nacional`nogo universy`tetu imeni Tarasa Shevchenka. - 8(149)/2013, S. 58-61.

Рецензент: Корнєєв В.В., д.е.н., професор, зав. відділу фінансово-бюджетної політики НДЕІ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

27.03.2015

УДК 65.016

Матіщак Юлія

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА» ТА ЙОГО ЗВ'ЯЗКУ З ІНШИМИ ЕКОНОМІЧНИМИ КАТЕГОРІЯМИ

Сучасні умови функціонування суб'єктів господарювання характеризуються швидкими змінами, в результаті чого підприємство для продовження своєї діяльності повинно забезпечувати безперервний розвиток. Стаття присвячена аналізу сутності поняття